

Posudek oponenta disertační práce

Univerzita
Fakulta
obor

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Sociologie

Autor
Název práce

Mgr. Jiří Remr
„Teorie a praxe evaluačních šetření v České republice“

Oponent
Pracoviště

Doc. PhDr. Jiří Winkler, PhD.
Katedra sociální politiky a sociální práce, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Text posudku

Posuzovanou práci hodnotím z jednotlivých aspektů následovně:

a) volba tématu, jeho aktuálnost a náročnost na vědecké zpracování

Autorem zpracované téma hodnotím jako vysoce aktuální. Zaměřuje se na analýzu způsobů provádění evaluačních výzkumů v praxi českých veřejných programů a na posouzení aplikace metodologických zásad spojených s tímto oborem sociálně vědního výzkumu. Růst poptávky po evaluačních studiích v posledních letech vytváří v české veřejné politice praktickou potřebu kultivace jejich metodologických nástrojů a formování evaluační profese se všemi organizačními a profesně vzdělávacími implikacemi. Mgr. Remr na tento vývoj svou prací reaguje a pokouší se o specifickou meta-evaluaci tří dílčích oblastí evaluačních šetření. Současně práci pokládám za inovační i z hlediska zpracování evaluační teorie, neboť plasticky a v českých podmínkách dosud ojediněle (znám podobně založené práce Martina Smutka a disertační práci Jany Kahánkové) uceleně představuje variabilitu evaluačních přístupů.

b) volba výzkumných cílů a stupeň jejich naplnění

Cíle práce Jiří Remr představuje na straně 12 až 13. Hlavním cílem je analyzovat způsoby uplatnění vybraných prvků evaluační metodologie v české evaluační praxi. Dílčím cílem, který bezprostředně navazuje na cíl uvedený, je rozbor metodologických principů, které podstatně definují specifčnost evaluačního výzkumu. Dalším dílčím cílem empirické části bylo prozkoumat důvody využívání konkrétních postupů a metodik. Uvedených cílů autor v rozhodující míře dosáhl. Otázkou do diskuse podle mého názoru zůstává poznávací funkce kapitoly čtvrté, ve které autor diskutuje různé přístupy k evaluační teorii. V této části svým způsobem rozšiřuje původní výzkumný záměr identifikovat vybrané prvky evaluační metodologie a zabývá se teoretickými východisky pro tvorbu evaluační metodologie samé. V tomto smyslu realizace překročila výzkumné plány. Na druhé straně se autor nevyhnul obtížím, neboť variabilita teorií nutně relativizuje výběr metodologických principů. V této části se proto nabízelo provést důslednější srovnání jednotlivých teoretických přístupů a syntetizovat z nich důležité specifické prvky a aspekty evaluační metodologie.

c) volba metod, jejich přiměřenost, použitá metodologie

Práce se vyznačuje transparentním používáním vědeckých a výzkumných metod. V teoretické části autor opírá zdůvodnění výběru teoretických přístupů k evaluaci o prvky metody historicko genetické a srovnávací. Využití obou metod pokládám za věcně adekvátní, jejich implementace by si však zasloužila větší systematičnost. Design výzkumné části práce tvoří především tři případové studie, jejichž záměrný výběr je proveden podle kritéria vztahu

realizátora k zadavateli evaluačního šetření. Dále podrobně a smysluplně zdůvodňuje jednotlivé volby předmětných oblastí. Výsledkem výběru případů je skutečnost, že práce přináší vhled do poměrně různorodých oblastí evaluační praxe. Tato široká tematická rozkročenost výzkumu má však i slabší stránku v tom, že neumožnila autorovi detailnější analýzu zvolených oblastí, a to zejména kontextu jednotlivých evaluačních studií.

d) dílčí poznámky a komentář k práci

Přes celkovou konzistenci a průkaznost zvoleného postupu mám ke způsobu naplnění cílů doktorské práce několik dílčích kritických poznámek a námětů, které snad pomohou autorovi v další reflexi daného tématu.

Za prvé, úvodní definice evaluace (s. 19) je poplatná univerzalistickému pojetí a rozšiřuje tak tematické zaměření práce na evaluaci jako specifický druh oborové činnosti. V dalších teoretických pasážích i v empirické části však autor přechází k užšímu pojetí tzv. programové evaluace. V závěrečné případové studii tento rámec opět mění a zabývá se spíše evaluací produktu (bakalářské práce). Tato předmětná neukotvenost pojetí evaluace je podle mého názoru na škodu věci v tom, že neumožňuje kontrolovat vlivy předmětu evaluace na výběr metody a její implementaci v praxi.

V této souvislosti si dovoluji jednu obecnější diskusní poznámku: V práci autor správně charakterizuje různé teoretické přístupy k evaluačnímu šetření jako různá hlediska, která vrhají odlišné světlo na různé oblasti předmětu hodnocení. Chci však upozornit na okolnost, že také předmět evaluace určuje výběr metody. Právě mnohaletá a často neplodná diskuse mezi reprezentanty jednotlivých přístupů k evaluacím nakonec vedla k poznání, že diskutují o rozdílných věcech. Toto uvědomění posílilo výhrady k univerzalistickým pojetím evaluačního výzkumu a mimo jiné vedlo k posílení vědomí významu společenských hodnot při evaluacích veřejných a sociálních programů na rozdíl od evaluací technických, profesních nebo organizačních. V této souvislosti mám na autora otázku, jakým způsobem mohl heterogenní předmět evaluací (projekty v rámci operačních programů) zahrnutých v první případové studii ovlivnit jejich metodiku?

Za druhé, při vymezení evaluačních šetření vůči jiným typům výzkumu jsem poněkud postrádal vyjasnění vztahu evaluace k aplikovanému výzkumu. Tato vazba je podle mého názoru také zajímavá. Jednak proto, že je předmětem poměrně živé diskuse, a jednak proto, že řada evaluačních studií v České republice má v současnosti spíše podobu aplikovaného výzkumu. Využívá totiž znalostí a teorií jednoho oborového rámce, aby jimi vysvětlily zkoumaný problém nebo identifikovaly jeho řešení. To je myslím jeden z dalších důvodů povrchní pozornosti, kterou (pseudo) evaluační výzkumníci věnují zainteresovaným skupinám a jejich zájmům.

Za třetí, za silné pasáže textu pokládám také výklad procesních specifik a praktických přístupů k evaluačním šetřením. Domnívám se, že tyto procesní zvláštnosti a jejich praktické realizace jsou silně strukturálně podmíněné společenským uspořádáním rozhodovacího procesu, v němž mají být evaluační výsledky využity. Tato podstatná souvislost mezi evaluací a společenským rozhodováním se mi zdá v práci poněkud podceňena. Autor na ni poukazuje až v samotném závěru. Chtěl bych autora požádat, aby promyslel a uvedl příklady, jakými způsoby může společenská organizace rozhodovacího procesu narušit implementaci metodickým principů evaluačního šetření například v oblasti české veřejné politiky.

Za čtvrté, práce vcelku jednoznačně prokazuje návaznost mezi teoretickou a empirickou částí. Nicméně v zájmu větší transparentnosti tvorby indikátorů bych uvítal v závěru čtvrté kapitoly

přehled vybraných dimenzí a vlastností evaluační metodologie, které budou brány v potaz v případových studiích. Také bych uvítal transparentní uvedení hypotéz, na něž autor odkazuje na s. 107. Pokud jsem je přehlédl, prosím autora, aby je při oponentuře připomněl.

Formální připomínky:

Práce je psána čtivým jazykem. Vyznačuje se striktním dodržováním atributů odborného stylu: má bohatý poznámkový aparát, rozsáhlý a relevantní seznam literatury. V textu jsem našel jen minimum chyb a překlepů. Za technickou a marginální poznámku považuji konstatování, že v posledním vydání (7th edition, 2004) své stěžejní učebnice Peter Rossi et al. na více místech rozlišují mezi procesní evaluací a monitoringem (např. s.171, 172), který chápou jako kontinuální a opakované evaluační šetření. Nejde tedy o významová synonyma, jak autor uvádí při citaci totožného vydání na straně 37 své disertační práce.

e) celkový přínos práce pro oblast vědy

Studii Jiřího Remra hodnotím jako originální práci, která je přínosná pro budování oboru společenskovedních evaluací. Vysoce hodnotím zejména systematickosti zpracování teoretické části, kterou lze využít i pro pedagogické účely.

Dotazy oponenta k obhajobě disertační práce

1. Jakým způsobem může předmět evaluačních šetření (projekty v rámci operačních programů) zahrnutých v první případové studii ovlivnit jejich metodiku?
2. Prosím autora, aby promyslel a uvedl příklady, jakými způsoby může společenská organizace rozhodovacího procesu (poptávky) narušit implementaci metodickým principů evaluačního šetření například v oblasti české veřejné politiky.
3. Uveďte prosím při obhajobě hypotézy, na něž odkazujete ve své disertační práci (s. 107).

Závěr

Recenzovaná práce Mgr. Jiřího Remra je fundovanou odbornou analýzou evaluační metodologie používané v podmínkách české veřejné politiky a vzdělávacích programů. Po obsahové i formální stránce splňuje kritéria kladená na disertační práce. Zejména oceňuji systematickosti zpracování teoretické části a jistotu při výběru metodických nástrojů vlastního výzkumu. Přes dílčí výhrady zejména k transparentnosti propojení uvedených konceptů s výzkumnými indikátory doporučuji práci k ústní obhajobě a navrhuji hodnocení *výborně až velmi dobře* podle výsledků obhajoby.